

Oral History Kosovo

INTERVJU SA TOMISLAVOM TRIFIĆEM

Priština | Datum: 23. novembar. 2017

Trajanje: 57 minuta

Prisutni:

1. Tomislav Trifić (Intervjuisani)
2. Eremire Krasnići (Vodila intervju)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{} – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Tomislav Trifić: Ja sam Tomislav Trifić. Po vokaciji sam likovni grafičar, profesor Fakulteta Umetnosti, gde sam predavao grafiku.

Eremire Krasnići: Možete da nam kažete kad ste rođeni, i nešto od vašeg detinstva, što god se sećate? Gde ste se rodili i vaša porodica, tvoj roditelji?

Tomislav Trifić: Ja sam rođen 1949 u Lipljanu. Znae verovatno gde je Lipljan, obično malo, da se kaže da se Priština nalazi pored Lipljana. Te 1949-te kad sam se rodio u Lipljanu to je bilo vreme posle ratnog da, da ovaj nisu bili Bog zna kakvi uslovi. Moj su roditelji... otac mi je bio stolar a majka domaćica, koja nažalost posle radnih akcija gde su, kažem zajednički učestvovali otac i majka Brčko Banovići tamo u Sarajevu, razbolela se i 1955-te godine preminula.

Znači ja sam rastao bez majke, sa ocem koji je bio zanatlija i u okviru toga ja sam stekao nekakav i svoj zanat, stolarski, koji mi je bio neophodan, ili potreban ili koji mi je pomogao da, u okviru grafičkog odnosno industrijskog dizajna kroz projektovanje enterijera i pomogne oko toga. Sve to vreme gde smo se mi, kada smo mi rastali bilo je potpuno drugo vreme. Drugo vreme, malo kapitalističko, pa onda socijalističko, pa menjanje i tako dalje, i tako dalje. Te, kada sam završio osnovnu, osnovu školu...

Eremire Krasnići: Da li imate braće ili sestre?

Tomislav Trifić: Imam sestru jednu koja nažalost preminla pre tri godine, sobračajni nesrećaj. Ona inače po vokaciji bila lekar.

Eremire Krasnići: Kako je bilo te godine?

Tomislav Trifić: Pa u to vreme...

Eremire Krasnići: Bez majke, i...

Tomislav Trifić: Pa onako kako je moralo biti. To je vreme bilo takvo kakvo jeste gde 80 posto živalj stanovnika živeli istim nekakvim životom, radničkim životom, stvaralačkim životom... kada se, kada se

učilo i kada ste mogli da birate šta ćete da učite od srednje škole pa nadalje do fakulteta, a i dalje posle toga.

Eremire Krasnići: Kako je bilo u školi posle, posle rata?

Tomislav Trifić: Pa recimo da to nije bilo baš posle rata al' to je bilo znači ako sam se rodio '49-te, nakon sedam godina sam završio srednju, odnosno, osnovnu školu u Lipljanu, i te nakon toga upisao sam umetničku školu u Peći. Imao sam tu sreću da je tada bila umetnička škola koja je trajala pet godina. Nakon moje generacija prerasla je u školu likovnih tehničara koja je trajala četiri godina.

Eremire Krasnići: Samo da imamo neko...

Tomislav Trifić: Pa dobro pa...

Eremire Krasnići: ...da ne idemo brže, kako da kažem sve odnosi i aspekti...

Tomislav Trifić: Da da, pa to ću... Recite.

Eremire Krasnići: A mozete još da nam kažete o vašeg edukacije u višoj u školi u Peći, i kako, i šta su vas učili? Kako je bilo? Kakvi ideje učili su vas dali?

Tomislav Trifić: Pa umetničku škola koja sam ja želeo da upišem, a nisam je dovoljno poznavao svevremeno posle škole, posle završetka osnovne škole. Naime, moj otac je želeo da ja odem u vojnu školu da budem nekakav oficir, kao u to vreme oni su bili najbolji plaćeni, obezbeđeni, i tako dalje. A ja jednostavno nisam hteo to da radim, ne volim to, tu profesiju, i te hteo sam da odem da upišem u umetničku školu. Sećam se prijemnog ispita gde sam ja zakasnio dva dana. Tad je trajao sedam dana prijemni ispit. Velika gužva je bila, 40 kandidata na jedno mesto je bila tad.

Tada sam eto svojom srećom upiso tu umetičku školu koja je čini mi se, mogao bih da tvrdim, da u to vreme je mnogo jače, nego sve naše akademije. Zašto to kažem? Kažem zato što u toj školi umetničkoj se radilo pre podne i popodne. Svakodnevno imali smo dva obroka do.... Učili smo sve zanate, i likovnih i primenjenih. Znači mi smo se obrazovali, ili smo poprimili, ili naučili osnovne, osnove nekog zanata, likovnog, i po tome ona je i poznata.

Eremire Krasnići: A jel vas je vaš otac održavao tamo, u to vreme kad ste tamo živeli...

Tomislav Trifić: Da. Naravno moj otac, pošto sam ja jedinac naime, on je shvatio da ja to želim da to upišem. On je naravno dozvolio da to upišem. Upisao sam tu školu. A prve godine, čini mi se, a i druge otac me izdržavao. Naime tamo sam stanovao, moralo sam tamo živeti da se... naravno privatno. Nije bilo tada kao što sada imaju domovi, studentski srednjo školski. I tako da sam preko leta radio snjim da bi zaradio, da bi na jesen otišao u umetničku školu. Nakon toga, posle već treće, četvrte, peta godina već sam se uklopio u nekakve zanate i počeo sam i ja tamo da zarađujem pare i da živim samostalno. Znači od te, od te treće, četvrte, pete godine ja sam se već osamostalio.

Eremire Krasnići: Odakle su bili profesori da nam kažete, jel odavde ili su bili iz Beograd, ili...

Tomislav Trifić: U toj umetničkoj školi su bili profesori iz Peći, Peći sa Kosova i Metohije. Tu su bili čuveni Vlada Radović, jedan izuzetno jak slikar. Možda znate ili ste čuli za njega. To je doajen slikarstva i akvarela na Kosovu i Metohiju. Tu je bio još, a sad ne mogu da se setim, to je Svetoyar Kamenović, jedan slikar, a sin Veljka Radovića. Ne znam, dosta tih profesora koji su tu živeli i radili.

Eremire Krasnići: Da li je bilo takođe iz Albanije?

Tomislav Trifić: Kako?

Eremire Krasnići: Da li je bilo takođe iz Albanije?

Tomislav Trifić: Tada ne. Tada nije bilo iz Albanije, ni ti je bilo iz Beograda, ni ti iz Niša, jer to je bila, čini mi se, jedina škola tada, u tadašnjoj Jugoslaviji i južnim krajevima koja je imala takvu specifičnost i težinu jako. Bilo je tu mnogo profesora koji su predavali... a posle toga su postali veliki umetnici. Ja sad ne mogu da se setim i nisam se spremio da vam te podatke dam. Jer ta umetnička škola, iz te škole izašlo mnogo kvalitetnih pre svega đaka, a predavali su izuzetno dobri profesori.

Eremire Krasnići: A u to vreme da li ste izložili vaše radove...

Tomislav Trifić: Pa u to...

Eremire Krasnići: Da li su bili neki prostori, ako biste mogli da mi...

Tomislav Trifić: U to vreme ispit se sadržio u tome što ovaj, u prvom semestru sve što to radite iz odrađenih predmeta, predate profesoru predmetom i on napravi ocenu. Tada tu je bio mali prostor u toj našoj školi, tako da nisu bile neke izložbe. Bile su izložbe okviru, ne znam raznih manifestacija gde se predstavila kao škola, umetnička škola. Tu su bile predstavljene i slike, i skulpture, i mozaici, i grafike i sve te likovne i primenjene umetnosti, odnosno zanati.

Eremire Krasnići: Kako ste vi došli u kontakt sa... vi ste ispričali kako ste radili sa svojim ocem. Me zanima kako to, kako ste došli do te ideje da umetnost je neka konfiguracija toga? Bilo je nekako ta verzija, toga, tog tipa rada?

Tomislav Trifić: Pa ne znam ja. Kao svaki san u osnovnoj školi osnovaca kada završi školu, planira gde će, u koju školu, gde ide. Svi su nekako gimnazija, poljoprivredna škola, ekonomsko, i tako dalje, tako dalje. Ja sada se ne mogu setiti otkud meni sada to da ja upišem umetničku školu...

Eremire Krasnići: Kada ste videli da umetnost...

Tomislav Trifić: O tome pričam. Nisam mogao da vidim ništa posebno ali nastavnica likovnog me je zainteresovala da mogu da.... Da.

Eremire Krasnići: Kod vas gde ste videli, gde ste imali priliku da...

Tomislav Trifić: Da.

Eremire Krasnići: ...da umetnost... Kako ste to prevodili sam sebi da to hoćete da radite...

Tomislav Trifić: Ne mogu sada da se dobro prisetim to kada sam završavao osnovnu, osnovnu školu naime. Moja kuća je bila prekoputa fabrike papira, „Lepenka“ se zvala. Budući da su oni prerađivali papir. Ja sam u njihovom otpadu nalazio na razne knjige, i igrom slučaja naiđem na knjigu umetnostima. Onda sam skupljao sve te knjige ne znajući nikog od autora iz tih ranijih doba, etapi i tako dalje. Onda sam se zaljubio u tu umetnost, znači vizuelno dok sam posmatrao. A nastavnica koja je meni predavala likovno upravo završila tu umetničku školu u Peći. I onda tako razgovarajući s’njom, “To bi ti mogao da budeš tamo. Vidim imaš talenta”, i tako dalje.

Znači, bukvalno krenuo sam. Samo sam imao želju da postanem to što želim da postanem, da vidim kako se to sa bojama radi. Tada dok je otac još radio radioni svojoj ja sam uzimao te njegove boje, koje je on bojao tadašnji nameštaj, stolariju i tako dalje, pa se s’tim uljanim bojama nešto pokušavao da crtam, da uradim. Verovatno to potiče odatle. I to je ta moja želja gde sam ja tvrdoglavo stao iza toga i ostvario sam svoj cilj da upišem tu umetničku školu. Znači od familije, niko od bližih ni daljih, niko nije bio tu ko bi mogao da me uputi i da kaže „Eh to bi trebao da upišeš“. Možda je to i bolje što je tako ispalo.

Eremire Krasnići: Da li imate, imali... da bave umet, umetnost, artističke...

Tomislav Trifić: *Çka* [albanski - Šta]?

Eremire Krasnići: *Skena, a ke...* [albanski - Scene, da li...]?

Tomislav Trifić: Scena? Nemam. Lipljan ipak je mala, mala varošica gde tada pojam galerije, niko nije znao šta je to galerija, šta je to atelije, ne znam šta već. Jedna mala sredina koja je tu živela kako je živela. Te male fabrike industrije, to je sve to bilo. Umetnost je bilo nešto što je nepoznato. Naime ja sam se tada prvi put sam se sreo sa jednim vajarem, sada ne mogu se setiti imena, koji je radio biste braće Aksića u Lipljanu, i gledao sam kako se od gline ili blata pravi skulptura. I to sam bio zapanjen kako se to radi. To sam gledao sve vreme dok je on to radio. Tako da nisam imao prilike na drugo mesto da idem... dok nisam otišao naravno u školi umetničkoj.

Eremire Krasnići: Lipljan je više mesto...

Tomislav Trifić: Pa to, Lipljan je poljoprivredno mesto, kao sva mesta na Kosovu gde su ravnice. Ipak tu su bile zadruge, bila je fabrika papira. Imali smo u Janjevu, metalnu neku industriju, gore u rudnik i tako dalje. Znači nije nešto posebno specifično. Znači uglavnom agrarna sredina.

Eremire Krasnići: Okej. Možemo li da se vratimo i razgovaramo o Umetničkoj školi u Peći?

Tomislav Trifić: Pa u Peći kao sve što se u početku uči, počinje se od azbuke, od linije. Znači naime u crtežu, u crtanje, pa onda je priroda, pa onda podstepeno tako. Učile su se tehnike i akvarela, kasnije i slikanja, vajanja, intarzije, mozaika. Znači sve discipline, ne vezane samo za likovnost nego i za primenjenu umetnost. Znači sve to naime likovno i primenju, svi ti zanati su se učili u to vreme.

Eremire Krasnići: A onda vi ste išli u Prištini za višu školu?

Tomislav Trifić: Da, da. Te godine kad sam završio ovaj umetničku školu, upisao sam se u višu pedagošku školu ovde u Prištini. Odsek, likovni odsek, tako se zvao, likovni odsek, da su se tu spremali studenti za rad u nastavi kao nastavnici likovnih vaspitanja u srednjim i osnovnim školama.

Eremire Krasnići: A kad ste vi bili u stanju da radite kao nastavnik neko vreme ili...

Tomislav Trifić: Ne meni nikada nije padalo na pamet da radim kao nastavnik. Naime ja sam samo hteo da usavršim... da usavršavam, da učim zanat, da ulazim u taj, tu, tu čarobnu, čarobni zanat, čarobnu reč, umetnost. Tako da kada se te godine kada sam završio više, otvarala se Akademija. Znači to je bila 1973 godina. 1973 godina mnogo značajna, ne samo za mene, nego i uopšte za umetnost na Kosovu i Metohiji... u Prištini te '73 godine se otvorila Akademija Umetnosti, i tako se u početku zvala, Akademija Likovnih Umetnosti.

Eremire Krasnići: Ko je tamo predavao?

Tomislav Trifić: Na višoj školi su tada predavali, znači ta škola recimo gde je prerasla sa više na, na fakultet, i u to vreme to je bio Muslim Mulići, jedan od doajena najveći slikar čini mi se, za moj račun, za moj pojam. U to vreme a i posle toga. Tu je bio Svetozar Kamenović, tad su bili, jos ne znam Kasapoli je predavao tad, Tahir Emra, Đevdet Đafa je kasnije došao. To su bili već mladi umetnici koji su prerasli u jake umetnike. Esad Vala, Tahir Emra već sam rekao verovatno. Tu je kasnije došao Zoran Jovanović grafičar, Fatmir Kripa kao grafičar je tu došao, Redep Feri isto, malo ranije je došao kao slikar, i tako dalje, tako dalje. Ne mogu sada sve da nabrojim ali je plejada jakih, jakih umetnika koji su pre svega sa Beogradske Akademije dolazili ovde, i iz Zagrebaške Akademije. Jedino ne znam ko je došao iz Ljubljanske Akademije.

Eremire Krasnići: Đevdet Đafa?

Tomislav Trifić: Đevdet Đafa je došao kao grafičar. Znači kostor se presvega učinili profesori više škole i profesori sa Beogradskih Akademija. Mora da pomenem da sam ja tada na grafičkom odseku upisao kod, kod mog čuvenog profesora, profesora, profesora (smeje se)... stao mi je mozak, ne mogu da se setim. Boška Karanovića, ja se izvinjavam, Boško Karanović. To je jedan doajen Jugoslovenske grafike, ne samo kod nas. Tako da...

Eremire Krasnići: On je iz Kosova?

Tomislav Trifić: Ne, on je od Beograda. On je u stvari iz Bosne ali živi u Beogradu i u stvari je prvi koji je otvorio grafični kolektivn... i tako dalje. Da ne pričamo sad o tim stvarima tamo. Znači to je ta jedna generacija koja je imala dobre, dobre, dobre profesore.

Eremire Krasnići: A kojim jeziku se učilo?

Tomislav Trifić: A ovde se učilo na srpskom jeziku. Nije bilo odvajanje. Tako je bilo takođe i škola u Peći. Tada nije bilo mnogo interesovanja da bi se paralelno učili jezici i tako dalje. Ali sad neki predmet ste učili kasnije i na... kao što je istorija umetnosti i tako dalje. Profesori iz Beograda koji su dolazili naravno nisu mogli da drže na albanskom. Jer, pre svega mora da znate da je umetnost zanat. U zanatu je sve poznato. Svi jezici se govore. To u tom sistemu zanata ili prenošenja zanata, kako se to kaže, učenje zanata. Naravno i poetike koja se kasnije razvijala, kod svakog posebno.

Eremire Krasnići: Za vas je Priština bila novi grad ili baš što ste živeli blizu nije bilo tako? Kako je bilo tad?

Tomislav Trifić: Pa u to vreme ja sam iz Peći došao u Prištini. U Prištini ipak bio administrativni kulturni centar. Priština u to vreme je bila mnogo jača od Niša i od Kragujevca, i Kraljeva, recimo ne od Skoplja, ali ceo taj južni deo je gravitirao ka Prištini. Te je prvo univerzitetski grad, novim, novim prostorima. Akademija se otvorila '73 godine. Kao primer Novosadska se otvorila '74-te godine. Tako da ima ogromnu tradiciju. Tako da studenti skroz znači iz Niša, Prokuplja, Vranja i tako dalje, Kraljeva, Kragujevca, svi su dolazili ovde da studiraju. Peći, Crne Gore, i tako dalje, tako dalje. Znači ipak je bio jedan centar. Kulturni, administrativni, pre svega centar umetnosti.

Eremire Krasnići: Možda jos malo detaljnije o tome kako je bilo tad?

Tomislav Trifić: Pa u to vreme kada su već počele da, da, da se pojavljuju prve generacije likovnih umetnika, tada su počele da se formiraju i čuvena, takozvana, udruženja likovnih umetnika. Prvo udruženje kako se ja sećam je bilo urduženje, "Ulusa", Udruženja Likovnih Umetnika Srbije sa podržnicom ili odeljenjem ovde u Prištini. Ko je tada bio član "Ulusa" on je već bio veliki umetnik. I to je bilo teško, težak prijem u udruženju. Morao si biti jak i kvalitetan, imati izuzetne dobre radove da bi vas komisija, koja je tada bila svake godine se formirala druga, nova, i tako dalje. I svake godine su primali novo primljene članove i gde bi se prve izložbe na opremu članova organizuje u Prištini a i u gradovima na Kosovu i Metohiji.

Eremire Krasnići: Da li se sećate prvih izložbi održanih u udruženju?

Tomislav Trifić: Prve izložbe su bile u "Boro i Ramizu". Znae "Boro i Ramiz"?

Eremire Krasnići: Da, da.

Tomislav Trifić: Da, taj centar. To je bila jedna...

Eremire Krasnići: U holu tamo?

Tomislav Trifić: Da u holu. To je bilo, recimo '76, '77 godina, pri kraju, kad sam ja završavao. Znaš '73 se upisao, nakon četiri godine.

Eremire Krasnići: To je bila Galerija?

Tomislav Trifić: Galerija je bila tad, kako da ne.

Eremire Krasnići: Zar se Galerija nije otvorila u...

Tomislav Trifić: Galerija, Galerija je bila tu.

Eremire Krasnići: '79-tog?

Tomislav Trifić: Ne znam kad je otvorena, samo znam da smo u Galeriji tamo tad... Nije bilo to tipa Galerija, ali je bio veliki prostor. Da, nisu bili lokali tada tu. To je bio taj prostor koji se organizovao. A obično je bio na Fakultetu, ili u Akademiji tadašnjoj, gde se godisnja izložba na kraju školske godine, organizovala u "Boro i Ramiz". Znači sve grupe. Imali smo slikarstvo, vajarstvo i grafiku. Tada je kasnije priredio i grafički dizajn u okviru te Akademije Umetnosti. U početku je bio i muzički deo, znači muzički odsek sa određenim klavirom, violinama i ne znam čega već. I kasnije se pridružio odsek za glumu, glumski, dramski odsek. I to je činilo, do tad, do tada je bila Akademija, a onda prerasla u naziv Fakultet Umetnosti, zato što sad ima još dodatne dve oblasti. Znači muzičku i dramsku.

Eremire Krasnići: Kako biste definirali ovu, ovaj stil na vašem radu, jer je to bio...?

Tomislav Trifić: Realizam, kubizam, marksizam?

Eremire Krasnići: Da li ste bili svesni koji, koji su bili upotrebljavali u vašem, vašu kreaciju? Jel to bila nekakva, nekakva to... *qysh pi bjen* [albanski - kako se to kaže]?

Tomislav Trifić: *Fol shqip* [albanski - Pričaj albanski].

Eremire Krasnići: *A ka qenë përcaktim konceptual* [albanski - Da li je to bila konceptualna definicija]?

Tomislav Trifić: Svaka akademija i sve škole više ili visoke su morala da nauče svoje đake ili svoje studente realizmu. Realizam je osnova za sve. To vam je kada vi lepo morate da naučite sva slova, da naučite lepo da pišete, a onda da čitate, a kasnije da vi sami formirate svoje tekstove. Da li ćete pisati haiku poeziju, ili ćete pisati epove, romane, to zavisi od vaše poetike. Znači fakulteti su bili prve, dve, tri godine upućeni na to da vas nauče osnove pravilima zanata, tehnikama, načinima, i tako dalje. Znači nije bilo tako nekih istupanja, nekih to što je to vreme bio realizam ili nije, ali osnova to da se nauči.

A kasnije svako odlazi u svoju, u svoju nekaku poetiku. Da li je realizam, hiper-realizam, da li je to impresionizam, kubizam, apstrakcije, i tako dalje, i tako dalje, to je sasvim svejedno. To po nekoj vokaciji, po svom ličnom opredeljenju, studenti su završavali. Znači nismo mi bili svi isti kada smo završili fakultet. Svaki ima svoju poetiku. Svi smo se mi razlikovali od drugih. Nije bilo tada stančanje profesora, profesorskih đaka odnosno studenata koji liče na svog profesora. To je najveća greška bila, ko god je tako shvatio. Znači trebao je svako kao individua da se mi razvijemo u tom smeru da budemo prepoznatljivi i sami svoj...

Eremire Krasnići: Koji si bilo, kakvi influencije su imali od... šta ste imali, odprilike da se od, od... *World qysh i thojnë* [engleski - Svet], [albanski - Kako se kaže]?

Tomislav Trifić: Od...

Eremire Krasnići: Umetnosti sveta. Svetska umetnost... jer ste bili izloženi vi?

Tomislav Trifić: Mi kroz.... Sad ću vam reći ja. Od pored predmeta istoriju umetnosti, koji smo morali, morali i u umetničkoj školi čak i u gimnaziji mi sad to, osnovnu istoriju umetnosti... mi smo imali takozvanu poetiku dvadesetog veka, to je bila znači savremena, savremena istorija umetnosti, gde smo i to učili. Naravno, vremenom se posle toga tehnike tehnološki razvoj razvirajao, tako da smo imali mogućnosti da pratimo i na televiziji, i na raznim dokumentarcima određene izložbe koje su se organizovale. Mi smo sa fakulteta išli odavde u Beogradu na svaku veliku značajnu izložbu.

Znači šta se to događa gore u Beogradu, šta se to događa u svetu ko dolazi, kakvi radovi, kakve tendencije, i tako dalje. Pored toga mi smo, ja ću zameriti iz oblasti grafike, mi smo imali svake godine Bienale Jugoslovenske studentske grafike. Znači svi fakulteti, u tadašnjoj Jugoslaviji, imali su zajedničku izložbu u Beogradu, takozvana "Studentska Grafika". Ja mogu vas podsetiti da sam ja jedne godine, te završne godine kada smo izlagali, jam sam dobio prvu nagradu "Studentske Grafike", Jugoslovenske "Studentske Grafike". Tadašnja nagrada je bila organizovanje samostalne izložbe na narodnoj izložbi "Studentske Grafike".

Tako da smo se mi uključili. Mi smo se bukvalno takmičali sa svim akademijama, akademija Ljubljane, Zagreba. Ljubljanska, Zagrebačka, Sarajevska, Novi Sad, Skoplje ponekad, tada nije imalo Skoplje akademiju. To su te četiri akademije sa kojima smo se često tamičali, gledali ko šta kako radi. Znači bilo je toga ne samo iz oblasti grafike. Naravno to je bilo iz oblasti slikarstva, bilo iz vajarstva i tako dalje.

Eremire Krasnići: Ovde u Prištini nemamo grafičke bienale?

Tomislav Trifić: Pa ja koliko se sećam nije bio grafički bienale ali tek smo mi u razvoju bili tad. Ali za to treba tradicija. Znači prva, druga, četvrta godina to je malo bilo. Ali uglavnom, ali su uglavnom dolazile te velike izložbe ovde da se prikazuju studentima koji nisu bili u mogućnosti da idu, dolaziti na izložbu u Beograd, i tako dalje.

Eremire Krasnići: U kojim centrima?

Tomislav Trifić: Pa različitih centara uglavom. I ako je to Jugoslovenska izložba grafikama, tada je šetala gradovima odakle su studenti bili, svih mesta. Znači Ljubljana, Zagreb, Sarajevo, Novog Sada, i Beograda, i Prištine. Svi smo bili pojednako jaki, pojednako dobri.

Eremire Krasnići: Može da se vratimo u '74-te, znači kad je universitet bio otvoren? Kako je bilo taj ispit za fakultet, to, kako se to primio?

Tomislav Trifić: Pa posle te više pedagoške škole kažem stekli su uslovi da se otvori Akademija. Baza je postala profesori koji su već bili ovde. A i nijedna akademija na svetu, pa ni u Beogradu, ni u Novom Sadu, ni u Zagrebu nije moglo samostalno bez pomoći nekih starih akademija. Tako je nama u susret izašlo Beogradska Akademija, Sarajevska Akademija. Sećam se Karamehmedovića koji je dolazio tu da predaje istoriju umetnosti, iz Beograda.

Ljudi su dolazili prve godine, druge godine, i tako dalje, dok se ovde kadar nije formirao. Asistenti koji su završavali u Beogradu, oni su nastavljali da rade ovde na Fakultetu i tako da se nije osetila taj vakum kvalitetnih profesora. Znači jednostavno uvek je bilo dobrih profesora. Znači sa dobrim profesorima, i sa dobrim studentima naime... velike, velika konkurencija je bila upisati Akademiju. To je bila privilegija.

Eremire Krasnići: A kako ste se vi upisali za grafiku?

Tomislav Trifić: Ja sam se jednostavno opredelio za grafiku zato što grafika.... Ja grafiku kao tehniku nisam poznao. Ja sam se opredelio za radoznalost. Meni su govorili da ti si, ja sam najbolji slikar, da odlično slikam, čak sam u to vreme u Peć dok sam radio nekakvim špaklama, onim japanskim metalnim špaklama, i oni su me tako zvali 'Toma Špakla'. A jednostavno grafiku sam upisao zato što za mene je bila nepoznata, i hteo sam da tu istražim, da vidim šta je to grafika. Da.

Drugi Deo

Eremire Krasnići: Da pričamo o vašim izložbama. Kad ste imali, ne samo u fakultetima, sad ste rekli za fakultetne izložbe ali, neke izložbe, svoje, kad ste tu počeli?

Tomislav Trifić: Evo to tu redosleda se ne mogu setiti.

Eremire Krasnići: Da li ste vi prva generacija u Kosovo?

Tomislav Trifić: To su te prve izložbe koje su išle kao izložbe članova. Sada ću vam reći otprilike ovako kako su išle te izložbe. Znači prva izložba koju smo mi organizovali ovde kao mladi, mladi svršeni studenti Fakulteta Umetnosti, ili tadašnjoj akademiji umetnosti, uglavnom organizovali smo prvo, i u početku je bila kao na primer članovi "Ulusa", pa kasnije "Uvuka". Bila su ta udruženja, o tome ću kasnije da vam pričam. Znači prvu izložbu smo tada organizovali ovde kao mladi umetnici. Bilo nas je

pet, šest, četiri, zavisi kako su koje godine išli. Ta izložba je naravno išla u Peći, Prizren, Uroševac, ne znam u Gnjilane, u tim većim centrima na Kosovu i Metohiji.

Nakon toga kad smo već postali članovi mi smo imali takozvane godišnje izložbe, udruženje. Bila je prolećna i jesenja. Prolećna izložba, jesenja... to nisu bile izložbe ovaj sa recenzijom odnosno cenzurisane, jednostavno su bile izložbe bez selekcije. Tada se krenulo. Ko je bio tada već spreman mogao je da napravi samostalnu izložbu, ko je bio vredan, ko je mogao da radi. Znači tih prvih godina nije bilo veliki samostalnih izložba, ali su se uglavnom pojavili mladi ljudi kroz te kolektivne, grupne izložbe članova udruženja umetnika.

Mora da vas podsetim da, da na Kosovu i Metohiji, odnosno ovde u Prištini bilo više udruženja. Bilo je Udruženja Likovni Umetnika Kosova, pa je bilo Udruženje Likovnih i Primljenih Umetnika Kosova, pa onda postalo Udruženje Prištine, Likovni Umetnici Prištine, tako da bilo je tih mnogo, dosta, znači tih udruženja gde je svako svoju politiku vodio kao što nekada bilo tada, tadašnje... gde su svi organizovali. U stvari u smislu namere da mlade ljude gde da izložu i gde da pokažu svoje radove, šta to u stvari rade. Da ih podsvesti, da više rade, da više... stalno... jednog trenutka njegov rad pored svog profesora, i tako dalje. Znači ohrabrialo ih je, i to je jedna dobra, dobra tradicija koja je bila u to vreme.

Eremire Krasnići: U kom udruženju ste vi bili?

Tomislav Trifić: Ja sam u sva tri udruženja bio. Nije bilo udruženja da nisam bio. Jednostavno... evo sada... Mora da vas podsetim, i to dobro znate da se pre 15 dana ovde otvorilo jedno udruženje, znate već da skoro je otvoren. I ja sam i tu član ovde posle mnogih tih godina, član sam u to udruženje naše, ovde na Prištini.

Eremire Krasnići: A da li ste sve izložbe organizovali kroz udruženje?

Tomislav Trifić: Pa u početku je bilo kažem kroz udruženja. Nakon toga sam posle upisao diplomske studije u Beograd. Ja sam pisao kod Boška Karanovića, magistarske studije, postdiplomske studije, a na fakultetu sam trebao organizovati samostalnu izložbu. To je bio kao diplomski rad odabran od svog magistarskog rada. Tada sam već bio uradio 40 svojih grafika, i onda sam već bio jak, onda sam smeo, smelo sam dobio, hrabrost sam dobio, da mogu samostalno do izložem. I od te '82 godine počeo sam samostalno da izložim po više mesta, gradovima, učestvovao sam na raznim konkursima i tako dalje. Znači moja izlagačka delatnost, kažem izlagačka delatnost je '82 godine, kada sam završio magistarske studije, kada sam smatrao da mogu slobodno samostalno da se predstavim bilo gde, grafikama naravno.

Eremire Krasnići: Da li, kako da kažem, da li je bila razvijena...

Tomislav Trifić: Grafika?

Eremire Krasnići: ...da li je bilo u vrlom dobrom u Jugoslaviji...

Tomislav Trifić: Pa, pa...

Eremire Krasnići: Možete o tome da nam...

Tomislav Trifić: Pa grafika kao tehnika nije nimalo zaostajala za ostalim tehnikama slikarstva i znate grafikom se podrazumeva čak i crteži koju su rađeni ranije. Prve, prvi drvorezi su rađeni ranije. Da se ne vraćamo... grafika paralelno je bila zastupljena svuda, pa i kod nas ovde kao i slikarstvo, kao i vajarstvo. Tako da grafika nije nešto novo ali se vremenom menja. Menjale su se tehnike odnosno usavršavale su se tehnike od drvo reza do akuatinte i već do drugih novih tehnika, koje su se radile i dan danas. Danas se to već prešle iz grafike u neki drugi vid digitalne grafike, scenografije, i tako dalje, tako dalje. I jedna velika oblast, jedna ogromna knjiga koja je... treba, treba pogledati kao iz istorijografiju, Đevat Hođa napisao je izuzetnu grafičku knjigu u grafičkim tehnikama da je obuhvaćeno od, do, do naj savremenijeg načina rada, do japanske grafike recimo.

Eremire Krasnići: A kako ste odlučili da se vratire ovde?

Tomislav Trifić: Pa ja nisam... Pa ja nikad nisam odlazio odavde.

Eremire Krasnići: A-ha. Tako je.

Tomislav Trifić: Ja sam samo završio posle diplomske studije u Beogradu. Ja se nikad nisam... vratio sam...

Eremire Krasnići: A-ha, ja sam mislila...

Tomislav Trifić: Jam sam putovao dosta. Ja sam pre nego '95-te godine su me pozvali recimo sa univerziteta da ja dođem na fakultetu, ja nikad nisam hteo time da se bavim prosvetnim radom. Ja sam radio kao projektant, enterierista tadašnjoj "Kosovo Drvo" dugo, dugo godina na organizacija sajmovi, reklama, i propaganda i sve to, i tako dalje, i tako dalje. Sve to, veza mene to bilo mnogo interesantnije jer sam putovao dosta. Znači po tim sajamskim gradovima...

Eremire Krasnići: Šta ste radili posle, posle diplomskih?

Tomislav Trifić: Posle diplomskih, posle ja sam radio. Plata mi je bila od privrede, a radio sam iz ljubavi grafiku, nisam znači bio vezan samo za, za, za likovnu umetnost, odnosno samo za grafiku, nego jednostavno samo sam živeo od, od privrede. I kada su pukli ti sistemi so ori i ori i ne znam šta već, onda sam u, prebačen, onda su '95-te su me primili u fakultetu ovde kao docenta. Odmah sam bio docent grafike i tako dalje. Te onda kao docenta 1995-te pa do ove školske godine ja sam u prosveti.

Eremire Krasnići: A kako su, kako su vaši radovi završili ovde jel se sećate?

Tomislav Trifić: Pa svi umetnici, kažem od onih naj starijih naj jačih, najboljih i naj mladih u to vreme, Galerija je imala para iz sredstava do otkupi radove, da li sa samostalnih izložbi ili sa grupnih izložbi. I

bila je komisija koja je pregedala radove kaže, “E sad ova je dobra slika. Daj da otkupimo dva, dva rada za naš fondus.“ I tako je Galerija, ova ovde Galerija Umetnosti napravila taj svoj fond grafika.

Eremire Krasnići: Koje godine su kupili vaše...

Tomislav Trifić: Ja se ne mogu setiti koju godinu. Verovatno sa nekih, nekih izložbi da li prolećne ili jesenjih izložbi udruženja, ili sa samostalnih ne znam stvarno. Ali znam da je, da tada ipak je, u to vreme umetnost je bila ipak poštovana i cenjena, za razliku od danas. Danas su umetnici prepušteni sami sebi. Nažalost tako je.

Eremire Krasnići: Kakvi su bili odnosi sa albancima jel bilo nekih tenzija ili nešto?

Tomislav Trifić: U to vreme? Pa mi smo... niko nije, niti mogao da sanja o nekakvim tenzijama na taj način. Mi smo svi bili jedno isto. Evo dan danas kad se sretnemo sa mojim kolegama mi smo drugari, prijatelji. Normalno živimo. Družimo se, i dan danas se družimo.

Eremire Krasnići: Ne, samo pitam jel uticalo posle za izložbe?

Tomislav Trifić: Pa sad, ja sam... pratim izložbe, dosta izložbe pratim. Pratim rad mojih kolega da vidim koliko to rade. Zadnje vreme možda su se malo i probudili. Onda su stekli neke druge usluge da može čovek da se posveti sebi da radi. Za razliku onih loših godina, i da ne spominjemo, ljudi su počeli da shvate da od politike nema ništa. To se tako povezuje i ostavlja traga u sebi. Možda su izložbe ranije su, od građenih umetnica, kažem umetnica... imamo umetnik, umetnik je umetnik i tako dalje. Ali imaš onih umetnika koji su, koji su malo naginjali na neke motive, koji su možda ovaj hajt na nacionalnoj nekoj liniji, sa nekim simbolima koji nisu bili potrebni u to slikarstvo.

Do tada nisu to radili, počeli su da se udvaraju... mislim u umetnost nema udvaranje. Ili jesi ili nisi. Ali drago mi je da ovo sve što sam do sada video nisam primetio da, da neko to već želi da se gura, da bude takozvani državni umetnik. Ranije ih je bilo državnih umetnika koji su bili režiseri, i slikari, i vajari, i tako dalje. Ali umetnik je umetnik. On mora svoje poetike da radi kako to radi i da se realizuje bez obzira na spoljne okolnosti. Ti si u svojem ateljeu, jednostavno radiš ono što iz tebe prenosiš na platno ili papir, ili bilo gde.

Eremire Krasnići: Kako je bilo kad ste došli ovde da radite? Kakva je bila Galerija tada od '85-te?

Tomislav Trifić: Pa ja sam tu negde... ne znam, čini mi se zapisao od koje godine sam tu. Negde od '86-te, '87, ne znam, u ovoj Galeriji kada je podstavljen za direktora Ljubiša Tanasković, je bio tu direktor. Hilmije Čatović je bio predsednik saveta u Galeriji. Ja sam bio član. U ovoj Galeriji ovde dugo smo vremena proveli i eto sad smo udružili sve te izložbe koje su... [čuje se telefon] Al' dobro sad će prekinuti to.

Eremire Krasnići: Hilmije Čatović je takođe bio član?

Tomislav Trifić: Član, član Galerije. Ja se sad ne mogu setiti tačno godine kada sam se ovde prvi put uključio da pogonem oko rada, organizacije izložbe i tako dalje. Ali znam da je nakon kada je Ljubiša Tanasković postao direktor Galerije. Mislim da je pre toga bio Bljerim ili ne znam, ne mogu da se setim tih detalja. Ali tog trenutka zajedno sa Hilmije Čatovićem je dolazio tu često. Zoran Karleći je bio tu isto. Mi smo bili tu članovi saveta Galerije. I od tog trenutka kad sam ja za stalno uključen ne samo kao član, kao umetnik, nego tu sam radio ovaj dizajn kataloga svih izložbi koje su organizovane ovde. I poslednji projekat koji se napravio, nažalost koji se nije realizovao, to je bio katalog stalne postavke izložbi koje je planirano ovde na spratu da se odredi, posebne postavke, znači stalna je postavka.

Eremire Krasnići: To nije sadržavao uopšte?

Tomislav Trifić: To je bilo u planu, sve je spremno bilo, a onda je došla ta čuvena '99-ta godina koja već upropastila sve te, sve te namere koje su došle. Ne znam šta sad, da li postoji stalna postavka ali planirala je da bude, da Priština ima jednu stalnu postavku da se ne čeka od izložbe do izložbe jednostavno dođe na toj stalnoj postavci dođu umetnici ne samo sa Kosova i Metohije, nego i strani umetnici, iz Albanije, iz ne znam, drugih država gde su, gde je Galerije otkupljivala svoje rade. Znači jedan fondus dobrih radova, kao što je recimo muzej u Beograd.

Eremire Krasnići: Da.

Tomislav Trifić: Eto to ne znam da li je dotle stiglo, da li će se to uraditi, koji su planovi sadašnjeg, rukovodstva Galerije ne znam, ali je to tada bilo tako.

Eremire Krasnići: A možete, nešto detaljnije da nam pričate o umetnosti '90-tih godina, jer mi nismo imali, nismo imali priliku... *nuk kemi pasur qasje* [albanski - nismo imali pristup]

Tomislav Trifić: Uvid, šta?

Eremire Krasnići: ... dostup. Nismo imali dostup...

Tomislav Trifić: A vi ste...

Eremire Krasnići: ... nismo imali dostup tu. Možete da nam kažete šta se dešavalo u Galeriji? Da li je bilo više nacionalističkih, da li je mogao da se...

Tomislav Trifić: Da se oseti to?

Eremire Krasnići: Da, da.

Tomislav Trifić: Što se tiče tih izložbi, ja se sećam dobro izložbe koje su dolazile. Čak jedne godine koje se ti godine da su se predstavili likovni umetnici iz Tirane, odnosno iz Albanije. Jedna jako kvalitetna izložba je bilo tu. Tada u to vreme u Albaniju je bilo čisti realizam, jak. I to mnogo kvalitetan realistički pristup.

Eremire Krasnići: U koje vreme, '90-tih godina?

Tomislav Trifić: Pa mislim da je, ne mogu da se setim koje godine je to bilo, ali je bilo pre rata. Bila je recimo jedna izuzetna kvalitetna izložba gde su njihovi umetnici bili gosti ovde. Mi smo trebali da u uzvrat napravimo posetu, svestan sam da sam ja bio u tu generaciju... bio je Ređep Feri, ne znam... tada već nije bio Muslim nažalost živ. Mi smo trebali da idemo na uzvrat da ih posetimo tamo u Tirani. Mi smo imali sasvim korektne odnose bez tih političkih priloga. Znači uticaj politike, što za sreću, nije bilo. Umetnost je tad bila samo...

Eremire Krasnići: Nije bilo?

Tomislav Trifić: Ne. Umetnost je... govorim o slikarstvu, sve ovo drugo propaganda, dizajni verovatno ali govorim u umetnosti ne. Bar ja nisam video. [Padne nešto] Tu je, tu je (smeje se). Kažem, barem ja nisam video. Možda je bilo neko, možda je video, ali ja ne.

Eremire Krasnići: Tu osobu koju *e përmendët* [albanski - spomenuli ste], Zoran?

Tomislav Trifić: Karljević.

Eremire Krasnići: A njega, njega se setim da njegov stil u skulpturi se menjao do '90-tih. On je bio baš apstraktan onda se više i više mislim da je bio mnogo u realizam i više nacionalistički. Nekako kako je stiglo to i kako se osećalo?

Tomislav Trifić: Pa sad ću vam ja reći. Ako što se tiče tog kaligrafičara ne, a što se tiče vajara, Zoran, spomenili ste Zorana Karljevića, on je, njegova poetika je bila potpuno nešto drugo nego abstraktne forme... one ptice, i tako dalje, što u stvari malo ličile ne njegovog profesora ovaj Čavdrbaša, isto radio svoje skulpture. Ali i Čavdrbaša i Zoran Karljević imali su ponude da naprave skulpture. Da li je Prizrenska Liga rađena u to vreme ili je pravljen spomenik Vuku Karadžiću ili ne znam, Miloš i Lazar i tako dalje. Znači to su porudžbine kod vajara a poetika je njihovo potpuno nešto drugo, ako to smatrate da je to tako. To je jednostavno porudžbina. Pošto je Skenderbe skulptura, poručio je jedan dobar umetnik koji po vokaciju potpuno nešto drugo rade. Njegova poetika je nešto drugo. U tom smislu to se ne može osetiti, to je porudžbina.

Eremire Krasnići: Da, da. Ne samo u to...

Tomislav Trifić: Pa ne, ne da ti pojasnim to je bilo i kod drugih stvari. Pa imali smo na primer u primenjeno umetnosti. Primer je potražili ste plakat koji odgovara za ograđene kongrese, za određene namere i tako dalje. To je drugačije. A drugačije je kada se nešto drugo radi.

Eremire Krasnići: Da.

Tomislav Trifić: Šučri Nimani na primer, prvi grafičar, koji je najači grafičar bio u to vreme, i on je dosta radio sve te stvari ali ja nisam osetio kod njega neki nacionalizam, nešto što liči na to. Ali je plakat

“Hotel Kasta” recimo, nekad bio u svoje vreme sećam se tih nekih predstava, to je on to pravio scenario odnosno taj deo. Tu ne vidim neki nacionalizam. Tu ne možemo, može biti ponegde nešto neobrađeno likovno, pa smeta. Ali ko je lepo obrađeno likovno to ne može da smeta. Ptice, ptice i oro, oro... ne znam šta već... petokraka je petokraka....

Eremire Krasnići: To sam videla i na, kad sam išla kroz njegov pre kako je pošto mi nemamo dostupa na njihov rad...

Tomislav Trifić: Tako je, tako je.

Eremire Krasnići: Tu ne pričam samo za srbima, albanci takođe...

Tomislav Trifić: Ne, ne, ne...

Eremire Krasnići: i oni nisu bili dokumentirani. Pa kad sam naišla na jednu veb-stranicu videla sam kako njegov rad što je bilo izložen u tom, toj stranci je bilo drugačiji u ‘80-tih, i to kažem da umetnost je bilo, bilo rađen za publiku...

Tomislav Trifić: Da...

Eremire Krasnići: Sve je bilo za izloženo vani. Onda je bila neka radikalna razlika od ‘80-te i ‘90-te jer je bio nekoga, *a ka ra kvaliteti*, da li je pao kvalitet sa sadašnjim poslom...

Tomislav Trifić: Kažem da, evo sad na primer da nabrojim moje kolege umetnike koji sad, koji sada žive i rade ovde, koji su profesori na fakultetima, pratim ih kao kolege od studentski dana do dan danas, nisam primetio da se, da su se oni udvarali politici ili vlastima. Oni su jednostavno radili svoju umetnost. Normalno da se vremenom ta poetika nadgrađuje, ne menja nego se nadgrađuje. Dolaze do zasečenosti neke odražele serije. Sad čovek pređe iste serije, drugu seriju, ali ne 100 posto ali jednostavno jedna prelazna faza. Kao neću da pijem čistu vodu, sad ću malo da dodajem malo vina, jel, pa ću da pijem špricer, pa kasnije ću samo da izbacim vodu, piću samo vino.

Ali je to jedanput kod umetnika nemirovana, mora da se usavršava. Tada postaje možda i svedeniji, jednostavniji, ali sa jačom porukom. To je taj prelaz koji je, koji se umetnici treba da... Kažem za one koje znam. Ima umetnika ko bi eto, možda su osrednjeli, možda su prosečni umetnici pa da bude nešto sad u ćarili, ućarili što se kaže, pa ajde da se udvaram vlastima pa ću da napravim evo ja sam patriota, ja sam ovo, ja sam ono. Mislim što u umetnosti ne treba. Svi, svi smo mi patriote na svoj način, al’ ne moramo da, da preforsiramo taj, taj elemenat. Zasmeta, u umetnosti smeta. Tako je to.

Eremire Krasnići: Koji, koja je vaša generacija, mislim ne godišnje no umetnika?

Tomislav Trifić: Pa moja generacija, premalo možda nismo imali neformalno rad, pa da... evo ga tu je Skender Idrizi, on u Prizrenu živi, Agim Salihu, znate ga njega, tu su Šaip Čitaku, tu je Kamoran Goranci, tu su, ne znam sad da se setim još nekih, tih mojih kolega tu koji su, sa kojima se mi dan danas viđamo,

družimo i tako dalje. To je ta generacija. Svi smo bili jedno te isto, umetnici. Svi smo putovali zajedno, radili zajedno, nabavljali materijale zajedno. Tada nije bilo materijala što sad možda imate. "Talensko" je tu. Tek tada imalo malu radnjicu, sada vidim da razvija jednu dobru veliku knjižaru.

Sad je mnogo lakše otići a ranije nije bilo. Ti donosi iz Poljske, iz Bugarske, svih tih krajeva. To je bilo strašno nabaviti određena platna, određeni materijal, određeni tutkal, i tako dalje, i tako dalje. Znači da su to ta prva generacija izuzetno vezana. Svi smo mi vezani jedan za drugog. Nije bilo ljubomore. Jednostavno smo... ti koji su nas gledali posle toga i koji su nas učili. Bukvalno je tako. Mi smo želeli da budemo to što smo postali. Mislim da smo i postali neko i nešto u ovom životu.

Eremire Krasnići: Da li imate neku skemu, neku umetnost...

Tomislav Trifić: Kaži.

Eremire Krasnići: ...u srpskoj zajednici, znači druge umetnike?

Tomislav Trifić: Jes, pa da ima dosta umetnika, hvala Bogu da postoji veliki broj umetnika. Ogromno je umetnika. Sada je više tih udruženja, udruženja kao udruženja nisu više aktuelna. Ljudi su prepušteni sami sebi. Ode, izlaze, gde izlaze, i što je interesantno nažalost, danas možete kupiti jako jeftino kvalitetna dela iz oblasti umetnosti. Kolekcionarima ovo je Meka da nabave to kvalitetno bez parica. Od umetnosti se ne može živeti, a treba živeti od umetnosti.

Eremire Krasnići: A kako je to, kako je bilo u školi u Zvečanu jer tamo ste vi radili sa studentima i...

Tomislav Trifić: Da.

Eremire Krasnići: Šta ste radili, šta...?

Tomislav Trifić: Pa tako eto, vidite posle '99-te godine kad su se fakulteti selili iz Prištine, znači taj Univerzitet u Prištini on se izselio, kako koj gde fakultet išo. Fakultet Umetnosti bio je u Varvarina, malo mesto kod Kruševca, da bi 2001 godine se vratio u Zvečanu. Zvečan to je mesto blizu Mitrovice, ako znate to je rudarsko naselje. Politika nas je odvela u Varvarine, politika nas je vratila u Zvečanu. Počeli smo već da radimo. Jako je teško bilo prve godine, druge godine, kad sam ja postao dekan 2001 godine. Imali smo velikih problema sa materijalima, sa prostorom. Jer lako održati predavanja u jednom amfiteatru ali nije bilo lako napraviti atelje gde će studenti, mladi učiti slikanje, vajanje, grafiku, grafički dizajn. Prve dve-tri godine strašno je bilo, mada kasnije su bolji uslovi bili, ali nikad dovoljni. Umetnost je uvek bila ona jedanaesta rupa na sviralu, i uopšte kultura, tako da su se studenti nekako samostalno snalazili, i ovaj nabavljali te materijale i tako dalje. Bilo je dosta teško.

Eremire Krasnići: Gde oni nađu motiv da rade, da studiraju?

Tomislav Trifić: Pa studenti kao studenti. Oni žele da studiraju, da upišu Fakultet Umetnosti gde su bili tu, kažem četiri odseka, pet i tako dalje, da ne nabrajamo odseci, ali su želeli da upišu umetnu školu.

Kako sam ja upisao kako sam želio da se ostvari i da se oproba umetnost. Umetnost je neka privilegija, privilegija ljudi. Kad kažete da si umetnik nije baš tako svejedno kad vas pogledaju drugi sa strane, oni "Pobogu umetnici!", znate šta. Ipak je to Bogom dano, talenat se daje Bog. Ali se mora proveravati radom. Studenti koji dolaze tamo dolaze iz svih krajeva.

I u umetničkoj školi kad sam bio u Peći, bili su iz svih krajeva, sa Kosova, iz Crne Gore i Srbije. Znači to je bilo, svih krajeva pohodnost. Ko i dan danas što je na Fakultetu tamo u Mitrovici, u Zvečanu je isto tako, iz svih krajeva dolaze đaci iz Vranja, Niša, mada ima i tamo ali nekako pohodnost je sad nova reč. Ljudi mogu da putuju gde hoće kako hoće i tako dalje.

Eremire Krasnići: Da li ste vi izložili negde posle?

Tomislav Trifić: Ja posle 2001 godine malo sam izlagao jer formirati grafičku radionicu nije lako. Možete napraviti sliku, platno, paletu i boju, a napraviti grafiku je malo jako komplikovano. Onda sam ja 2002, '03 godine već počeo nešto da se vraćam ili da započinem rad na grafičkom, digitalnoj grafici. I od te 2001, '02 godine sada radim isključivo ili najviše ovaj digitalni print, digitalnu grafiku. Naravno poetika je ista one koje su bile tad ali su tehnike drugačije, uslovi drugačiji, odnosno način. Prezentacija je potpuno drugačija sa razliku od grafičke ploče. Tako da ja zadnjih 15 godina, možda i manje, 15 godina radim isključivo digitalnu grafiku. Nadam se da će ovo... imam želju, razgovaraću sa direktorom da ovde napravim jednu samostalnu izložbu grafike, spreman sam da to uradim, eto da predstavim ljudima i to što se radi.

Eremire Krasnići: Da li biste hteli da nam kažete kako je vaš život *ka ndryshu*, kako se menjao zbog, zbog...

Tomislav Trifić: Situacije koja je bila.

Eremire Krasnići: ... situacije? Ako hoćete?

Tomislav Trifić: Ne, ne, do.... Pa svaka promena, svaka promenjena mesta menja način života, način rada, nije svejedno formirati ili uklopiti se u novi prostor. To mislim kao kad menjate stan. Iz jednog stana u drugi stan se jako teško prilagođavate. Umetnik, pogotovo ja kao grafičar tada, nisam mogao da sa sobom nosim sve te preze, sve te kiseline, materijale, i tako dalje. Jednostavno teško se preuređivalo pa zato me je mnogo lakše bilo preći na kompjuter. Jer u onom mišu sam imao sve. Tako da jako, bilo je teško ali umetnik ne treba da traži opravdanje za svoj nerad, u nedostatku uslova rada. Uslovi moramo sami da napravimo onako kakvi jesu. Što bi rekli, na kolena, na kolena crtajte, slikajte šta god možete. Naravno da se osetilo ali to se prirođalo.

Eremire Krasnići: Kako ste putovali jel ste imali neku sigurnu liniju?

Tomislav Trifić: Pa ja sam tad kolima putovao. Sad imam kola za ovde, za Kosovo i kola za Srbiju. Znači jednostavno ja sada živim u Lipljanu kompletno stvari sa svoje prava kao građani Kosove i Metohije, tako kao građanin Srbije. Eto, meni, ja bez problema putujem i tamo i vamo, ni ne.... U

početku nije bilo naravno, dok se sve to nije stabilizovalo dok se ta, taj prevoz bilo je..., bilo je teško. Prvih tih četiri-pet godina život kažem bilo ne ponovilo se. Nikom, nikom više u životu ne bih to želeo, da neko je prošlo ovako, neko tako. Svi mi različito smo prošli. Svi mi drugačije doživljavamo to, potpuno drugačije. Ja mislim da je to izgubljenih 10-12 godina uvod za sav narod, i za narod je isto kao za svakog umetnika, izgubljeno vreme. Sad moramo da nadoknadimo što pre i što bolje. Da se shvatimo ustvari.

Eremire Krasnići: Jel imate porodicu, ko...

Tomislav Trifić: Meni je supruga pre tri godine umrla. Imam ćerku u Beogradu, koja radi u Beogradu. Jedna ćerka i ja sam sam. Tako da je moja relacija kad kaže "Gde ziviš?", reko "Ja više ne znam gde živim. Lipljan, Zvečan, Beograd". U Zvečan imam atelje tamo. Tamo sam najviše, u Zvečanu sam tamo. Najveći deo sam tamo. I tu su moji drugari, kolege dolaze i vidimo se, družimo se, ili ja dođem ovde, tako da razmenjavamo svoja viđenja, druženja, i tako dalje. A to je relacija sam, pa dok mogu....

Eremire Krasnići: Imate još nešto da dodate?

Tomislav Trifić: Pa ne znam šta mogu da dodam. Eto drago mi je da se vi interesujete da, da nekako da tu sliku, tadašnju, nekako, i vi shvatite de je vi nekako objedinite jer vi ste ti koji ćete preneti drugima situaciju. Mnogi ne znaju. Pogotovo ta mlada generacija, oni stvarno to ne znaju, to su već 18 godina. Još malo punoletstva da imaju, ali to su ta vremena kada, kada je bilo jako teško. I vi niste znali, vi ste na dobrom putu da nekako to sublimirate da pokažete da kažete da je to tako bilo, a da umetnost nema granica. Pokušavali evo ništa ali umetnost nemože tu ništa, ona nema granica. Ona je večna. Za nju se živi.

Eremire Krasnići: Hvala puno.

Tomislav Trifić: Molim.